

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НІМЕЦЬКОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ У МАЙБУТНІХ АГРАРІЇВ

Пахомова Т. О., Піддубцева О. І.

ВСТУП

Сучасні політичні та соціально-економічні зміни зумовлюють нові вимоги до фахівців усіх галузей суспільної діяльності, що не може не вплинути на особливості іншомовної підготовки в закладах вищої освіти. Готовність до професійно орієнтованого спілкування іноземною мовою стає нині одним із ключових компонентів підготовки фахівця, що було неодноразово підкреслено в роботах О.І. Баглай, Н.М. Галицької, Л.П. Гапоненко, Н.В. Логутіної, О.Є. Можаровської, В.Б. Смелікової, М.В. Сотер, Н.А. Сури, О.В. Тинкалюк та інших. Професійна підготовки фахівців-аграріїв не стоїть окремо від цих процесів. У сучасній науці розглядаються як питання професійного спілкування взагалі (С.М. Амеліна, Л.В. Барановська, З.І. Дзюбата, Н.О. Зуєнко, А.В. Кучер, О.В. Литвинова), так і проблеми формування готовності до іншомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх аграріїв (Ю.О. Ніколаснко, О.С. Резунова, К.Г. Якушко). Безсумнівно, із цілком зрозумілих причин у дослідженнях даної теми основна увага приділяється англійській мові. Інші мови, зокрема німецька, потрапляють у коло інтересів лінгводидактів набагато рідше. Але водночас потреба у фахівцях-аграріях, здатних до професійного спілкування німецькою мовою, стрімко росте з кожним роком.

Це зумовлює необхідність дослідження лінгводидактичних засад формування готовності майбутніх аграріїв до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування.

Сьогодні педагогічна складова частина поняття «готовність» трактується по-різному. Це може бути й «цілісна інтегрована якість особистості, що найбільш повно описує емоційну, когнітивну та

вольову мобільність особи в момент включення в діяльність»¹. А можна розглядати готовність і як «складне структурне утворення особистості майбутнього фахівця, що вмщує якісну професійну та психологічну підготовку, за умов якої сформовані необхідні знання, уміння та навички»². Більш універсальним є розуміння готовності як «інтегративної, професійно значущої якості особистості, що становить систему взаємопов'язаних структурних компонентів, які містять особистісні і процесуальні аспекти»³. Таким чином акцентується увага на готовності як комплексному результаті освіти, що стосується ціннісної, комунікативної, практично-дієвої та особистісної сфер майбутнього фахівця.

У сучасній педагогіці в останні роки неодноразово зазначалося, що в загальній готовності студентів до професійної діяльності значну роль відіграє готовність до іншомовного спілкування. У характеристиці формування професійної компетентності сучасного фахівця постійно підкреслюють той факт, що вже під час навчання іншомовна комунікативна готовність стане у пригоді студентам, дозволить ефективно контактувати з іноземними спеціалістами й учасниками різних освітніх проєктів.

Якщо поглянути на проблему в контексті міжкультурної комунікації, то готовність знову ж таки потрібно розглядати як інтегровану якість особистості, що охоплює відповідні знання, уміння, навички, якості та цінності, позитивну мотивацію та налаштованість на міжкультурну взаємодію, що в комплексі забезпечують виконання професійних обов'язків через комунікацію, побудовану на основі співпраці, толерантності, емпатії, мобільності поведінки, відсутності етноцентризму, на відкритості, готовності до діалогу, умінні сприймати і розуміти інші культурні позиції та цінності. Усе вищезазначене прямо стосується формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого

¹ Курлянд З.Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. *Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития*. 2009. № 1. С. 18–26.

² Можаровська О.С. Формування готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців у коледжах технічного профілю : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2016. 278 с.

³ Рагріна Ж.М. Аналіз сформованості компонентів готовності до професійного спілкування у майбутніх іноземних спеціалістів-медиків. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. № 53. С. 230–238.

спілкування фахівців-аграріїв як «здатності використовувати набуті знання, уміння та навички для здійснення успішної німецькомовної професійно орієнтованої комунікації»⁴.

1. Місце і роль німецькомовної підготовки в аграрних закладах вищої освіти

Професійна підготовка в аграрному виші зорієнтована на забезпечення студентів теоретичними знаннями та практичними навичками для вирішення у майбутньому професійних проблем науково-дослідного й інноваційного характеру, формування готовності до виконання професійних обов'язків на агропромислових підприємствах та/або в науково-дослідних установах, тобто розвиток загальних та спеціальних компетентностей.

Компетентності формуються з різних навчальних дисциплін і оцінюються на різних етапах. На відміну від загальних компетентностей, спеціальні є специфічними для предметної області, галузі/напрямку/дисципліни. Вони безпосередньо пов'язані зі спеціальними знаннями у предметній області та визначають профіль програми, тобто роблять її індивідуальною, істотно відмінною від інших програм.

Серед загальних компетентностей нині варто виокремити здатність спілкуватися іноземною мовою. Її особливий статус пояснюється активними євроінтеграційними процесами, що відбуваються в державі, освіті та бізнесі. Студенти стають більш мобільними, зацікавленими у проходженні стажувань чи практик за кордоном. Фахівці мають змогу пройти курси підвищення кваліфікації на іноземних підприємствах, а відрядження до європейських країн стають реаліями більшості компаній.

Дисципліна «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» в аграрному виші для бакалаврського рівня є обов'язковим компонентом освітніх програм і належить до циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

Питанню іншомовної підготовки майбутніх фахівців нефілологічного напрямку присвячено низку наукових досліджень

⁴ Пахомова Т.О., Піддубцева О.І. Формування готовності до німецькомовного спілкування як складова професійно орієнтованої освіти майбутніх аграріїв. *Scientific research of the XXI century. Volume 2 : collective monograph / Compiled by V. Shpak ; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS publishing service. 2021. P. 174–179. DOI: 10.51587/9781-7364-13302-2021-002-174-179.*

закордонних і вітчизняних учених. Термін «іншомовна підготовка» активно увійшов в наукову педагогічну літературу. Проте варто зазначити, що чіткої дефініції цього поняття не спостерігається. У своєму дослідженні ми розглядаємо іншомовну підготовку в аграрному виші як «системне оволодіння іноземними мовами на основі міждисциплінарної інтеграції з урахуванням індивідуальних якостей особистості, спрямоване на досягнення такого рівня професійної іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечить міжкультурне та міжособистісне спілкування для вирішення професійних завдань у полікультурному, мультилінгвальному глобалізованому суспільстві»⁵. Таке визначення іншомовної підготовки зорієнтоване на задоволення потреб суспільства в конкурентоспроможних фахівцях, здатних до максимальної самореалізації та постійного самовдосконалення.

Знання іноземної мови, будучи одним із неспецифічних вимог до підготовки фахівців, конкретизується в такий спосіб: загальний рівень – загальна вимога до всіх закладів вищої освіти країни здійснювати навчання іноземної мови; рівень окремого ЗВО – вимога до навчання іноземної мови відповідно до певної сфери діяльності, визначеної специфічними цілями підготовки в певному закладі вищої освіти; факультетський рівень – вимога до навчання іноземної мови відповідно до діяльності конкретного профілю, що має своє вираження у специфічних цілях підготовки на рівні факультету; кафедральний рівень – вимога до навчання іноземної мови згідно зі специфічними цілями підготовки фахівців певної спеціальності.

Метою іншомовної підготовки у ЗВО є спрямування навчального процесу на формування і розвиток основних навичок та вмій у соціальному та професійному спілкуванні, а також стратегій самостійного вивчення німецької мови або/та інших іноземних мов⁶. Вільне спілкування іноземною мовою забезпечує можливість для створення ділових, професійних і культурних контактів, сприяє підвищенню загального культурно-професійного рівня розвитку особистості. Відповідно до міжнародних вимог до сучасного

⁵ Нітенко О.В. Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 446 с.

⁶ Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / Л.С. Аззоліні та ін. ; за заг. ред. Г. Доротєя, В. Деген. Київ : Ленвіт, 2014. 136 с.

фахівця студенти, які планують проходити виробничі практики або стажування за кордоном, повинні володіти як мінімум рівнем B2 (за Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти).

Навчання іноземної мови за професійним спрямуванням розглядається як навчання, що передбачає професійне спрямування не лише змісту навчальних матеріалів, але й практичної діяльності, зокрема й формування професійних навичок. Професійний компонент у змісті іншомовної підготовки дозволяє підвищити рівень підготовки з фахових предметів завдяки вивченню закордонного досвіду та практик в аграрній сфері.

Німецькомовна підготовка фахівців-аграріїв спрямована на: взаємодію викладачів і студентів у процесі навчання іноземної мови, що є джерелом інтенсивного саморозвитку студентів; інтеграцію процесів опанування іноземної мови за професійним спрямуванням із розвитком особистісних якостей студентів, знанням культури країни носіїв мови, що вивчається та набуттям спеціальних навичок, які базуються на професійних і лінгвістичних знаннях; мотивацію навчання студентів; індивідуалізацію іншомовної підготовки студентів; упровадження інформаційно-комунікаційних технологій; використання міжпредметних зв'язків, автентичних матеріалів та моделювання комунікативних ситуацій, наближених до реальних; орієнтацію навчального процесу на активну самостійну роботу, що формує автономію студентів, створює умови для їхнього самовираження та саморозвитку.

Як уже було зазначено, головною метою професійно орієнтованої німецькомовної підготовки в аграрних вишах є підготовка фахівця, здатного використовувати німецьку мову як інструмент професійної діяльності та професійного пізнання. Для досягнення цієї мети потрібно розвивати різні компоненти німецькомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності, а саме: лінгвістичний, соціокультурний, навчальний та фаховий.

Лінгвістичний компонент включає в себе мовну та мовленнєву компетентності. Мовна компетентність об'єднує фонетичні, лексичні, граматичні й орфографічні знання мовної системи. Вона формується на рівні, що є необхідним для усної та письмової комунікації під час спілкування на академічні або професійні теми. Мовленнєва компетентність націлена на вдосконалення вмінь та навичок у таких видах мовленнєвої діяльності, як говоріння, письмо, читання й аудіювання.

Соціокультурний компонент передбачає знання іншої культури, соціальних і культурних особливостей країни, мова якої вивчається, необхідних для здійснення міжособистісної взаємодії. Соціокультурне формування особистості студента здійснюється переважно у процесі вироблення в нього стійких здібностей до комунікації з певним рівнем мовної компетентності.

Навчальний компонент передбачає здатність до освіти та самоосвіти, самовдосконалення і задоволення пізнавальних інтересів під час вивчення іноземних мов. Нині даний компонент дуже важливий, тому що зі зростанням потоку інформації та швидкими змінами першочерговим завданням викладача стає навчити студентів не просто сприймати поданий навчальний матеріал, а самостійно знаходити та критично вивчати необхідну інформацію.

Фаховий компонент спрямований на використання німецької мови під час іншомовного спілкування на професійні теми. Здебільшого студенти мають належну мотивацію до опанування іноземної мови у вищій. Наявність цього компонента допомагає розширити професійні знання студентів і німецькою мовою завдяки використанню першоджерел.

Отже, в умовах сьогодення німецькомовній професійно орієнтованій підготовці в аграрних закладах вищої освіти належить важливе місце в освітніх програмах. Її головною метою є формування готовності у студентів до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування шляхом розвитку всіх компонентів іншомовної компетентності.

2. Лінгвістичні особливості німецькомовного професійно-орієнтованого спілкування фахівців аграрного сектора

Професія агронома належить до типу професій «людина – людина», тому спілкування є невід'ємною складовою частиною його щоденної фахової діяльності. Для успішного налагодження робочих процесів на підприємстві агроном повинен знаходити спільну мову зі своїм керівництвом та підлеглими (помічник агронома, працівники, фахівці суміжних галузей). Від уміння спілкуватися значною мірою залежить успіх фахівця на обраній посаді та його кар'єрне зростання.

Спілкування, яке відбувається під час виконання професійних обов'язків, прийнято вважати професійним. У педагогічній

літературі професійне спілкування трактують як комунікативну діяльність, яка характеризується досить високим ступенем формалізації. Також професійне спілкування розуміють як процес встановлення і розвитку контактів, породжуваний потребами професійної діяльності, що включає в себе сприйняття і розуміння іншої людини, обмін інформацією, організацію певної стратегії взаємодії.

У свою чергу, іншомовне професійно орієнтоване спілкування аграріїв є складним феноменом. Його розуміють не лише як «використання у мовленні лексико-граматичних структур певної іноземної мови, а й урахування невербальних засобів комунікації», але і як «комунікацію за допомогою символів-знаків», «лінгвосоціокультурну компетенцію», а також як «діалог текстових особливостей»⁷ тощо. Іншомовне професійно орієнтоване спілкування – це явище, що об'єднує риси професійно орієнтованого й іншомовного спілкування з урахуванням ресурсів іноземної мови в її різних значеннях.

Типовою формою спілкування для агронома під час виконання професійних обов'язків є формально-рольова. Воно передбачає встановлення зв'язків різної тривалості між людьми, яким властиві певні ролі.

Під час виконання своїх посадових обов'язків агроном користується трьома стилями мовлення – офіційно-діловим, науковим та розмовним. Кожен із зазначених стилів має свою сферу поширення, функціональне призначення, характерні ознаки та систему мовних засобів і стилістичних норм. Але об'єднує їх мова професійного спілкування, яку розуміють як функціональний різновид мови, яким користуються представники певної галузі виробництва, професії, роду занять.

Фонетична та граматична система професійної мови не має своєї специфіки, вона залишається лексичним масивом окремої мови. Але варто підкреслити той факт, що професійна мова має свою спеціальну термінологію та професійно-жаргонну лексику, яка є типовою для кожної професії.

⁷ Якушко К.Г. Педагогічні умови формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів : монографія / за наук. ред. Л.О. Калмикова. Київ : Компрінт, 2017. С. 216–242.

У процесі свого функціонування термін може набувати не тільки додаткового значення, але й синонімів, варіацій, він може трансформувати зовнішню структуру. Крім того, термін може бути багатозначним, що спричиняє деякі складності в розумінні текстів професійного спрямування, особливо коли той самий термін реалізує різні значення (*der Kopf* – голова/качан капусти; *die Blume* – квітка/качан цвітної капусти; *die Gabel* – вилка/вила; *der Ertrag* – прибуток/врожай; *die Züchtung* – розведення/вирощування). У такому разі визначальним для перекладу є контекст.

Терміни, що вживаються агрономами під час спілкування, можна розділити на загальноновживані, міжгалузеві та вузькогалузеві терміни. Загальноновживані терміни – це терміни, які однаковою мірою вживаються в майже всіх сферах діяльності фахівця (*der Ertrag*; *die Quelle*; *der Markt*; *das Merkmal*). Ці терміни становлять основну частину мови аграрного дискурсу. Вони вживаються в повсякденному, загальновідомому сенсі, тому прості і загальнозрозумілі. Особливістю міжгалузевих термінів є те, що вони вживаються або у споріднених, або у віддалених сферах діяльності фахівців (*das Getreide*; *die Radlast*; *die Mälzerei*; *die Brauerei*; *der Stickstoff*; *der Getreidespeicher*; *die Schädlinge*).

Але найбільшу складність створюють так звані вузькогалузеві, або спеціальні, терміни – це терміни, що вживаються лише в одній галузі науки, у нашому випадку агрономії. Їх безліч відповідно до величезної кількості об'єктів і предметів наукової та професійної діяльності фахівця (*die Ernte*; *die Aussaat*; *die Silierung*; *der Klee grass*; *das Freiland*; *die Triebspitze*). Для них характерні однозначність та нечленованість структури багатокomпонентних термінів.

Складні галузеві терміни характеризуються семантико-синтаксичними відношеннями між компонентами. Семантичні відношення між компонентами складних термінів об'єднані однією загальною ознакою: перший компонент уточнює, конкретизує значення другого – *das Grundwasser* (підземні води), *die Nitratbelastung* (забруднення нітратами), *die Regenwürmer* (дощові черв'яки), *die Nutzpflanze* (технічна культура), *die Viruserkrankungen* (вірусні захворювання), *das Viehfutter* (корм для худоби), *die Ölfrucht* (олійна культура). На відміну від атрибутивних термінів, у копулятивних словах встановлюється сурядний зв'язок між компонентами (*die Knollengemüsenarten* – різновиди коренеплодів; *die Bodenfruchtbarkeit* – родючість ґрунту; *der Futtermangel* – нестача

корму; die Bodenbearbeitung – обробка ґрунту; der Getreideertrag – врожайність зернових культур; die Blattoberfläche – поверхня листа). Компоненти цих термінів перебувають у синтаксично рівноправних відносинах. Однак терміни із сурядним зв'язком не набули широкого розповсюдження в німецькій мові. Атрибутивно-копулятивні додавання характерні лише для трьох і більше компонентів термінів (*die Rübensvollerntemaschine – бурякозбиральний комбайн; die Trockenrohldichte – щільність у сухому стані; das Pflanzenschutzmittel – нестициди; die Schokoladenfleckenkrankheit – плямистість шоколадна кінських бобів*). Іноді виникають складності під час перекладу таких термінів, тоді фахові знання студентів рідною мовою допоможуть коректно зрозуміти та перекласти їх рідною мовою.

Уживання науково-технічної фразеології. У своєму щоденному професійно орієнтованому мовленні агроном використовує стійкі словосполучення (*in der Lage liegen, zur Verfügung stehen, in diesem Zusammenhang, eine schlagende Bedeutung erhalten, eine bedeutende Rolle einnehmen, in Erwägung ziehen*), слова та словосполучення для послідовного та логічного зв'язку окремих елементів тексту (*einerseits, aufgrund, zentrale Punkt, auf der Basis, nach dem Befund, konsequenterweise, nach dem Befund*), слова, які свідчать про ступінь вірогідності (*deutlich, direkt so, sicher, eben, nicht einschließlich, unbesprochen, bestimmt, natürlicherweise*), об'єктивність наведеної інформації (*erheben, beweisen, behaupten, finden, überlegen*) і абсолютність тверджень (*mit Bewusstheit, mit Sicherheit*).

Уживання професіоналізмів. Деякі вчені вважають поняття «термін» та «професіоналізм» синонімічними, оскільки вони можуть слугувати для визначення тих самих професійних об'єктів, процесів та дій. Але ми вважаємо, що терміни та професіоналізми належать до різних категорій професійної лексики. На відміну від термінів, які характерні як для усного, так і для письмового спілкування, професіоналізми переважно використовуються в усному спілкуванні, є його базовими мовними елементами.

Треба відзначити, що професіоналізми, які функціонують в усній професійній комунікації, на відміну від термінів, не покривають поняттєвої системи цілком. Це можна пояснити тим, що вони мають інші функціональні призначення. Професіоналізми полегшують комунікацію, роблять її більш доступною для швидкого супроводу виробничих процесів. Останнім часом усе більше фахівців в аграрній сфері під час своєї професійної діяльності широко

використовують професіоналізми навіть в офіційному спілкуванні, що робить їхню мову більш виразною й емоційною.

Уживання професійних жаргонізмів. Даний вид лексичних одиниць не виходить за рамки представників окремої професії в ситуаціях непрофесійного спілкування. Експресивна складова частина в жаргонізмів більш виражена. У нашому дослідженні професійні жаргонізми ми розуміємо як образне й емоційно забарвлене слово або словосполучення з певною конотацією, частіше за все глумливою, іронічною або пародійною, іноді грубо-вulgарною. Жаргонізми частіше за все відображають гумористичне або фамільярне ставлення до предмета дійсності. Вони вживаються лише в неофіційному усному та письмовому професійно орієнтованому спілкуванні. Спілкування з уживанням професійних жаргонізмів можливе суто між представниками однієї професії, якщо предмет розмови не виходить за рамки вузьких професійних тем. Професійні жаргонізми відображають специфіку професії, а не є засобом ізоляції. За допомогою цих одиниць можна позначити не тільки значущі професійні об'єкти, але й такі їхні характеристики, властивості, відношення, які не репрезентовано в термінах. Професійні жаргонізми не беруть участі в побудові логічної моделі даної області знань або діяльності.

Використання скорочень і абrevіатур. Для писемного спілкування характерне вживання таких скорочень і абrevіатур, як акроніми (*AG – Arbeitsgemeinschaft – спілка працівників; GEBA – Gemüsebau – овочівництво; DWD – Deutscher Wetterdienst*), апокопи (*Glc – Glucose – глюкоза; Öko-Produkte – Ökologische Produkte – екологічно чисті продукти; Biogas – biologische/biochemische Gas – біологічний/біохімічний газ*) та контамінації (*GaLaBau – Garten- und Landschaftsbau – дизайн ландшафту та саду; GefStoffV – Gefahrstoffverordnung – закон про використання шкідливих речовин*). Крім того, у текстах можна побачити графічні скорочення, що слугують для позначення мір, одиниць або величин: *kg. – Kilogramm; mm – Millimeter; km. – Kilometer; cm. – Zentimeter; qm – Quadratmeter*. До цієї групи належать такі скорочення, як: *d.h – das heisst; z.B. – zum Beispiel; usw. – und so weiter; i.D. – im Durchschnitt*. Усі скорочення й абrevіатури є офіційними, тому потрібно передавати їх через відповідники в рідній мові, без змін.

Граматичні особливості німецькомовного професійно орієнтованого спілкування поділяються на морфологічні та синтаксичні. Спочатку розглянемо морфологічні особливості.

Типовою ознакою професійної мови фахівців-агрономів є номінальний стиль. Іменники є дуже вживаними на письмі та під час усного спілкування. У текстах часто трапляються віддієслівні іменники, утворені від перехідних дієслів та суфікса *-ung* (*die Verdunstung; die Atmung; die Einlagerung*), а іменникові інфінітиви на *-en* не є поширеним явищем.

Для уточнення та визначення іменників широко використовуються означення. Вони виступають засобом мовної економії та є додатковим показником номінального стилю, що є характерним для мови за фахом. Як означення часто вживається родовий відмінок (*Sprossknolle der mehrjährigen Kartoffelpflanze; die Größe der Knollen*), а поширені означення мають дієприкметник I (*tiefliegende Knospen; die ausreichende Luftzirkulation*) або II (*ein biologisch geführter Bauernhof; der kompostierte, von den Tieren erzeugte Mist*).

У текстах аграрного спрямування прикметники вживаються для мовного та змістовного ущільнення, вони створюють змістовні уточнення, а також завершеність. Під час проведення аналізу текстів аграрного спрямування часто трапляються прикметники з такими суфіксами: *-arm, -frei, -fremd, -leer, -los, -rein* (вони надають прикметникам значення відсутності у предмета тієї чи тієї ознаки, властивості); *-voll, -reich, -behaftet, -bestückt, -fähig* (вони мають загальне значення, вказують на наявність у предмета ознаки або властивості); *-beständig, -dicht, -fest, -sicher, -geschützt, -isoliert* (вони мають загальне значення «стійкий, непроникний, безпечний»); *-weise, -mäßig, -gemäß, -recht* (вони мають значення «відповідність установленим правилам, порядку, закону»).

Під час німецькомовного професійно орієнтованого спілкування вживаються займенники. Частотність використання певних займенників залежить від стилю мовлення. Для наукового й офіційно-ділового стилю частотним є вживання займенників першої та третьої особи однини та множини. У розмовному – переважає використання першої особи однини та множини, але й всі інші є досить уживаними.

Дієслова переважно представлені у третій особі однини, рідше в першій особі множини для передачі множини авторів. Частотність уживання дійсного (Indikativ), наказового (Imperativ) та умовного способів (Konjunktiv) дії залежить від стилю мовлення. Уживання індикатива характерне для всіх стилів мовлення. Наказовий спосіб використовується в офіційно-діловому та розмовному стилях, для

наукового стилю він є нетиповим. Для передачі цитат та припущень використовують умовний спосіб. Для вираження можливості або необхідності найчастіше застосовуються модальні дієслова *können*, *müssen* та *sollen*. Для негативного або обмеженого зображення якогось явища або процесу вживається модальне дієслово *dürfen*. Для висловлювання бажання або вираження власної позиції автор тексту використовує модальне дієслово *wollen*. Модальні інфінітивні конструкції застосовуються для вираження можливості або необхідності, найчастіше вживається пасивна конструкція із “sein + zu + Inf”. Також у науковому стилі частотне використання пасивного стану дії (Vorgangspassiv).

До синтаксичних особливостей професійно орієнтованих текстів ми відносимо довжину речень. Вона змінюється залежно від стилю мовлення. У науковому стилі поширені довгі речення. Найчастіше використовують відносні підрядні речення (Relativsätze), сполучникові підрядні речення (Konjunktionalsätze), підрядні речень часу й умови (Temporal- und Bedingungsätze) та прислівникові підрядні речення (Adverbialsätze). Під час спілкування в офіційно-діловому або розмовному стилі речення переважають більш прості та нескладні за своєю структурою.

Серед стилістичних засобів, що вживаються під час німецькомовного професійно орієнтованого спілкування, найпоширенішими є порівняння, метафора й епітет. Порівняння є найрозповсюдженим прийомом, що агроном використовує під час професійного спілкування. Він застосовується для наочного та детального опису об'єкта дослідження, а також для виділення в ньому однієї характерної особливості, специфіку якої автор хоче показати або поглибити. Порівняння пов'язане з асоціаціями, що виникають у слухача або читача, наочністю чи описом явища, дії або предмета.

Для німецькомовного професійно орієнтованого спілкування вживаюся й метафора. У німецькій мові розрізняють метафори за формою (*die Mondbohne* – квасоля луновидна; *das Kreuzblatt* – хрестовниця; *die Papierblume* – сухоцвіт), за кольором (*die Goldhirse* – жовтозабарвлене просо; *die Goldblume* – календула; *die Feuerbohne* – червона квасоля) та функціональною ознакою (*der Elternstamm* – батьківська лінія; *das Jugendblatt* – первинний листок; *die Hundsgurke* – скажений огірок).

Ще одним стилістичним засобом, що використовують агрономи у своєму мовленні, є епітет. Він є художнім, образним означенням,

що підкреслює характерну рису, визначальну якість явища, предмета, поняття, дії. Епітет має суб'єктивний характер, оскільки має емоційне значення або забарвлення. Емоційне значення в епітеті може супроводжувати наочно-логічне значення, або існувати як єдине значення у слові. За допомогою нього досягається бажана реакція на вислів з боку читача або слухача.

Отже, німецькомовне професійно орієнтоване спілкування фахівців-аграріїв ґрунтується на загальних соціально-психологічних закономірностях і орієнтується на успішне й ефективне виконання професійних обов'язків, включає обмін пропозиціями, вимогами, поглядами, мотивами з метою розв'язання конкретних проблем, підписання угод чи встановлення інших відносин між суб'єктами спільної діяльності. Під час професійного спілкування фахівці послуговуються мовою професійного спілкування. Вона підпорядкована загальноприйнятим нормам літературного мовлення, орфоепічним, лексичним, фразеологічним, морфологічним, синтаксичним, але має свої лінгвістичні особливості, а саме: лексичні (терміни, науково-технічна фразеологія, професіоналізми, жаргонізми, скорочення й абревіатури), граматичні (номінальний стиль, модальні дієслова, пасивний стан, довжина речень) та стилістичні (метафори, порівняння й епітети).

3. Модель формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування в майбутніх аграріїв

Процес формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування є досить складним, у ньому важливу роль відіграють педагогічні умови, які являють собою цілісну інтегративну систему чинників, свідомо створену педагогами. Аналіз науково-теоретичної літератури та досвід викладання німецької мови в аграрних вишах дає змогу стверджувати, що процес німецькомовної підготовки буде продуктивним, якщо буде реалізовано комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених внутрішніх та зовнішніх педагогічних умов.

Важливою внутрішньою педагогічною умовою, що впливає на ефективність процесу формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування, є урахування психологічних особливостей студентів-аграріїв. До таких особливостей належить тип нервової системи студента. З'ясовано, що студенти з інертною нервовою системою менш сензитивні до іноземних мов, ніж власники рухливого типу. Крім того, прийнято вважати, що

студенти-інтроверти менш здібні до вивчення іноземної мови, ніж екстраверти. Однак неодноразово було помічено, що особи з першим типом нервової системи компенсують цей недолік ретельнішим плануванням та самостійним контролем своєї діяльності. Для інтровертів потрібні стимуляції для включення до загальної діяльності. Для екстравертів, навпаки, важливо контролювати поведінку, даючи можливість навчитися слухати та з повагою ставитися до інших учасників групи.

Міжособистісні відношення впливають на формування готовності до німецькомовного спілкування студентів і як зовнішні педагогічні умови, коли йдеться про налагодження продуктивної педагогічної взаємодії між викладачем та студентами, підтримку позитивного клімату у групі. Під час такої взаємодії відбувається процес формування колективу та створення сприятливого мікроклімату, який відіграє вирішальну роль в організації навчального процесу та формуванні готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування.

Не менш важливою зовнішньою педагогічною умовою для ефективного навчання студентів-аграріїв німецької мови за професійним спрямуванням є забезпечення міждисциплінарних зв'язків гуманітарного, соціально-економічного та професійно-практичного циклів підготовки. Поєднання матеріалів двох або більше навчальних дисциплін різних циклів підготовки в одну діяльність відіграє велику роль у міждисциплінарності. Під час добору навчального матеріалу викладач неминує стикається з необхідністю координувати вирішення професійних завдань із рівнем мовної та мовленнєвої підготовки студентів.

Така координація визначає іншу важливу умову формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування, а саме: використання методів, форм та засобів навчання, які моделюють майбутню професійну діяльність аграрія. Аналіз посадових обов'язків агронома дає підстави стверджувати таке. Сучасний фахівець-аграрій у процесі своєї професійної діяльності повинен бути готовим до усного та письмового спілкування на професійні теми в різних форматах (виступи на конференціях, стажування на закордонних підприємствах, спілкування на виробництві з іноземними колегами, ділове листування). Це ставить викладача перед необхідністю моделювати виробничі ситуації у процесі викладання, наприклад, за допомогою кооперативного навчання, кейс-стаді тощо.

Сучасні умови навчання в умовах карантину визначають додаткові чинники в побудові моделі іншомовного професійно орієнтованого спілкування фахівців-аграріїв. В умовах, коли однією з необхідних форм навчання залишається дистанційна, важливим стає вибір відповідних засобів навчання, тобто електронної освітньої платформи й інформаційно-комунікаційних технологій навчання. Серед розмаїття електронних освітніх платформ найбільш популярні Moodle та Zoom.

Специфіка віддаленої комунікативної взаємодії викладача зі студентами не може не вплинути на моделювання педагогічного процесу. Традиційно модель формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування студентів-аграріїв як базові включає в себе такі блоки: мотиваційно-цільовий (мета, завдання), теоретико-методологічний (підходи, принципи, педагогічні умови), змістово-технологічний (зміст, методи, форми, засоби навчання) та результативно-оцінювальний (критерії, рівні).

Мотиваційно-цільовий блок відіграє вирішальну роль у побудові моделі навчання, він є фундаментом, на якому будується методика, що забезпечує зближення процесу навчання студентів з їхньою майбутньою професійною діяльністю, тобто моделювання цієї діяльності в навчальному процесі.

Теоретико-методологічний блок відображає методологічне підґрунтя процесу формування готовності студентів-аграріїв до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування та базується на методологічних підходах (системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісний та інтеграційний), загальнодидактичних (наочності, міцності, свідомості, науковості, системності та послідовності) та специфічних (принцип професійно орієнтованого контекстного навчання, принцип особистісно орієнтованого навчання, принцип комунікативної взаємодії та принцип проблемності) принципах. Також теоретико-методологічний блок містить педагогічні умови, які були описані вище, за яких викладач та студент працюють як партнери, спільно організують пошук, діяльність, аналізують та виправляють помилки, що забезпечує співпрацю, рівність і активність обох сторін.

Розроблення змістовно-технологічного блока відбувається з урахуванням освітньо-кваліфікаційних характеристик майбутнього фахівця, програмних результатів навчання, вимог державного освітнього стандарту та програми навчальної дисципліни.

Реалізується цей блок через зміст навчальної дисципліни, методи, форми та засоби навчання.

Зміст німецькомовної підготовки не лише має бути орієнтованим на озброєння студентів знаннями, але й формувати в них ставлення до знань, здатності відшукувати особистісні смисли. У результаті такого навчання студент має отримати знання, які мають стати підґрунтям для вільного спілкування німецькою мовою на будь-які професійні теми, слугувати поштовхом для самореалізації, збагачення особистісного досвіду та формування професійної компетентності. Зміст німецькомовної підготовки студентів-аграріїв має проектуватися не просто як знакова система разом із діяльністю щодо його засвоєння, а як предмет діяльності студента. У такому разі засвоєння буде здійснюватися в контексті цієї діяльності, де знання виконуватимуть функцію орієнтованої основи діяльності, засобів її регуляції, а форми організації навчальної роботи студентів виступатимуть як форми відтворення змісту, що засвоюється.

Для досягнення поставленої мети зміст навчання охоплює сфери спілкування майбутнього агронома, побуту, соціальну, професійну, теми («Аграрна освіта», «Сільське господарство України та Німеччини», «Фермерське господарство», «Овочівництво», «Садівництво», «Техніка та обладнання», «Тваринництво»), а також типові ситуації усного німецькомовного професійно орієнтованого спілкування (ділове інтерв'ю з роботодавцем під час прийому на роботу; участь у круглих столах під час обговорення проблемних питань; спілкування з іноземними колегами чи партнерами через різні соціальні додатки або під час особистих зустрічей; виступи на конференціях, семінарах чи симпозіумах).

Крім технологічних інтернет-засобів, традиційно використовуються допоміжні засоби навчання. Зазвичай це аудіо-, відео- та друковані матеріали з різних німецькомовних сайтів – *Deutsche Welle*, *Der Spiegel*, *Die Zeit*, *Süddeutsche Zeitung*, *Die Welt*, електронні фахові видання – *Agrarheute*, *Hofheld*, *Technikbörse*, *Gemüse*, *Agrajo*, допоміжний граматичний матеріал – *derdiedaf.com*, *Lingolia Deutsch*, словники, довідники. Студенти мають постійний доступ до потрібних джерел інформації, бо вони розміщені на платформі Moodle.

Змістово-технологічний блок запропонованої моделі містить також технології та методи, що стануть у пригоді викладачу під час онлайн-занять. З метою ефективної організації самостійної роботи можливим є використання кооперативного навчання з методом «Мозаїка» та

технології кейс-стаді. Особливості цих технологій дають змогу студенту максимальний обсяг завдання виконувати самостійно – ознайомитися з новою лексикою, вивчити проблему, знайти потрібну інформацію в інтернеті, а на онлайн-заняттях вступати в дискусії, висловлювати свої думки щодо тієї чи іншої теми.

Результативно-оцінювальний блок моделі включає мотиваційно-професійний, змістово-когнітивний та комунікативно-діяльнісний критерії та рівні готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування. Кожен рівень готовності відповідає певному ступеню володіння німецькою мовою (високий рівень – B2, достатній – B1, задовільний – A2, низький – A1).

Отже, охарактеризовані вище науково-методичні засади формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування у студентів аграрних закладів вищої освіти окреслені з урахуванням дидактичних та лінгвістичних особливостей навчального процесу.

ВИСНОВКИ

Пошук шляхів розв'язання проблеми формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування в майбутніх фахівців агропромислової галузі є нагальною потребою сьогодення, що зумовлено вимогами до якості професійної та іншомовної підготовки студентів закладів вищої освіти.

Аналіз іншомовної підготовки в аграрних вишах показав, що вона виступає якісної стороною підвищення рівня професійної підготовки студентів аграрних спеціальностей, допомагає збагатити загальнокультурні та професійні знання, розширити можливості професійної діяльності й удосконалити важливі фахові компетентності. Іншомовне професійно орієнтоване спілкування є важливою формою взаємодії між працівниками однієї або суміжних професій. Воно здійснюється на основі встановлених норм і спрямовується на досягнення порозуміння засобами німецької мови. Мова професійного спілкування підпорядкована загальноприйнятим нормам літературного мовлення, але має свої лінгвістичні особливості, які необхідно враховувати під час моделювання процесу формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування в майбутніх фахівців-аграріїв.

АНОТАЦІЯ

В умовах сьогодення іншомовна професійно орієнтована підготовка стає обов'язковим компонентом освітніх програм аграрних вишів. Головною її метою є формування готовності до вільного спілкування іноземною мовою. У такому контексті важливим є розвиток всіх компонентів німецькомовної професійно орієнтованої компетентності.

Спілкування є невід'ємною частиною професійної діяльності фахівців аграрної галузі. Серед специфічних ознак іншомовного професійно орієнтованого спілкування велике значення мають як дидактичні, так і лінгвістичні особливості (лексичні, граматичні та стилістичні), з урахуванням яких розробляється модель формування готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування в майбутніх фахівців-аграріїв. Результативність цієї моделі визначається системним використанням чотирьох блоків. Це мотиваційно-цільовий (мета, завдання), теоретико-методологічний (підходи, принципи, педагогічні умови), змістово-технологічний (зміст, методи, форми, засоби навчання) та результативно-оцінювальний (критерії, показники та рівні сформованості) блоки. Модель зорієнтована на створення мовного середовища під час вивчення німецької мови за професійним спрямуванням. Упровадження у професійну підготовку майбутніх аграріїв авторської структурно-функціональної моделі, реалізація розроблених і теоретично обґрунтованих науково-методичних засад іншомовної комунікації забезпечать успішність формування у студентів готовності до німецькомовного професійно орієнтованого спілкування.

Література

1. Курлянд З.Н. Професійно-креативне середовище ВНЗ – передумова підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. *Педагогическая наука: история, теория, практика, тенденции развития*. 2009. № 1. С. 18–26.

2. Можаровська О.Є. Формування готовності до професійно орієнтованого іншомовного спілкування майбутніх фахівців у коледжах технічного профілю : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2016. 278 с.

3. Рагіна Ж.М. Аналіз сформованості компонентів готовності до професійного спілкування у майбутніх іноземних спеціалістів-

медиків. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. № 53. С. 230–238.

4. Пахомова Т.О., Піддубцева О.І. Формування готовності до німецькомовного спілкування як складова професійно орієнтованої освіти майбутніх аграріїв. *Scientific research of the XXI century. Volume 2 : collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS publishing service*. 2021. P. 174–179. DOI: 10.51587/9781-7364-13302-2021-002-174-179.

5. Нітенко О.В. Іншомовна підготовка фахівців права у трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід : дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2015. 446 с.

6. Рамкова програма з німецької мови професійного спілкування для вищих навчальних закладів України / Л.С. Аззоліні та ін. ; за заг. ред. Г. Доротея, В. Деген. Київ : Ленвіт, 2014. 136 с.

7. Якушко К.Г. Педагогічні умови формування професійно орієнтованого іншомовного спілкування у студентів технічних спеціальностей аграрних університетів : монографія / за наук. ред. Л.О. Калмикова. Київ : Компрінт, 2017. С. 216–242.

Information about the authors:

Pakhomova T. O.,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor at the Department of English Philology
Zaporizhzhia National University
66, Zhukovsky str., Zaporizhzhia, 69600, Ukraine

Piddubtseva O. I.,

Senior Lecturer at the Department of Philology
Dnipro State Agrarian and Economic University
25, Serhii Efremov str., Dnipro, 49600, Ukraine